

*Гафурова Олена Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
ім. академіка В.З. Янчука, Національний університет
біоресурсів і природокористування України*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІСОРозВЕДЕННЯ НА ЗЕМЛЯХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Найголовнішим чинником знищення природних екосистем в Україні є орне землеробство. Україна відноситься до держав з найбільшим рівнем розораності території в світі — орні землі займають більше половину площі держави — майже 57 % ! Цей показник є катастрофічним, оскільки прийнято вважати, що рівень розораності ґрунтів у 38,2 % є пороговим [1]. Подальше ігнорування проблеми може призвести до вкрай негативних наслідків, зокрема **опустелення** території країни.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми, як зазначається у Державній цільовій програмі «Ліси України» на 2010-2015 роки, затвердженій постановою КМУ від 16 вересня 2009 р. № 977, має стати збільшення площі лісів шляхом виконання робіт з лісорозведення. Адже, як зазначають фахівці, найбільш продуктивними є лісові біоценози, і створення лісових насаджень, принаймні на третині всіх земель, виведених із сільськогосподарського обігу, є оптимальним рішенням, яке дало б у перспективі максимальний економічний ефект і істотно поліпшило б екологічну ситуацію в державі [2].

Залучення сільськогосподарських товаровиробників до заліснення територій сприятиме не тільки збереженню природних ресурсів, а й вирішенню проблеми безробіття на селі, особливо на Поліських та гірських територіях. На жаль, сьогодні власники земельних ділянок змушені здійснювати інтенсивну експлуатацію ріллі, оскільки консервація власних ділянок розглядається як нецільове використання земель. Відомі випадки, коли фермерів штрафували за те, що на заболочених місцях оранки вони намагалися створювати лісонасадження [1].

За чинним законодавством роботи з лісорозведення можуть здійснюватись лише на призначених для створення лісів землях, не вкритих лісовою рослинністю, насамперед низькопродуктивних та непридатних для використання в сільському господарстві (яри, балки, піски тощо), на землях сільськогосподарського призначення, виділених для створення полежахисних смуг та інших захисних насаджень¹. Ці землі належать до земель лісогосподарського призначення (ст. 81 Лісового кодексу України).

На сьогодні власники таких земельних ділянок стикаються з рядом проблем. Так, процедура визначення малопродуктивних та деградованих земель та їх консервації передбачена «Порядком консервації земель», затвердженим наказом Держкомзему України від 17 лютого 2002р. №175. Нажаль, вона є занадто складною, тривалою та витратною для суб'єктів господарювання. Указом Президента України від 4 листопада 2008 р. № 995/2008 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень» передбачалось розробити механізм стимулювання власників земельних ділянок до здійснення лісорозведення на таких землях, але він до цих пір відсутній.

Крім того, здійснення заходів лісорозведення на землях сільськогосподарського призначення тягне за собою зміну їх цільового призначення, у порядку передбаченому статтею 20 Земельного кодексу України. Але, на сьогодні діє мораторій на відчуження земель сільськогосподарського призначення (п. 15 Перехідних положень вказаного кодексу). Це означає, що навіть при виготовлені проекту консервації на заліснення земельної ділянки, змінити її цільове призначення до скасування мораторію буде неможливо.

Зважаючи на те, що малопродуктивні та деградовані землі знаходяться у межах земель сільськогосподарського призначення, то набувати їх у власність мають право відповідно громадяни та юридичні особи України, які ведуть товарне сільськогосподарське виробництво, сільськогосподарську науково-

¹ Конкретизується цей перелік у Правилах відтворення лісів, затверджених постановою КМУ від 1 березня 2007 р. № 303.

дослідну та навчальну діяльність та інші, визначенні у статті 22 Земельного кодексу України. Розмір земель, що надаються для залісення, законодавством не визначається. Тому, у науковій літературі існує думка, що площа земельних ділянок деградованих і малопродуктивних земель не може перевищувати встановлений статтями 118, 121, 128 цього ж кодексу розмір земельних ділянок для селянських, фермерських господарств і юридичних осіб [3, с. 205-206]. Але, слід зазначити, що громадянам та юридичним особам можуть безоплатно або за плату передаватись у власність замкнені земельні ділянки лісогосподарського призначення загальною площею до 5 га у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств (ст. 56). Таким чином, складається ситуація за якої, з одного боку особа має право набути у власність землі сільськогосподарського призначення загальною площею до 100 га². З іншого, - здійснювати діяльність щодо залісення вона повинна на площі, яка не перевищує 5 га, навіть, якщо розмір ділянки з малопродуктивними та деградованими землями, що входить до складу вказаних земель, є більшою. Крім того, до цих пір не розроблений порядок надання у приватну власність таких земель, хоча Указом Президента України від 25 липня 2006р. № 644/2006 «Про деякі питання організаційно-правового забезпечення формування та регулювання ринку землі та захисту прав власників земельних ділянок» передбачено запровадження економічного стимулювання викупу деградованих та малопродуктивних земель сільськогосподарського призначення та інших земель для їх залісення чи залуження (п. 10).

Згідно ст. 164 Земельного кодексу України консервація шляхом залісення деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських земель належить до заходів з охорони земель. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель передбачено вказаним кодексом (ст. 205) та Законом України від 19 червня 2003р. «Про охорону земель» (ст. 27). На жаль, в даний час практично жоден з перелічених заходів економічного стимулювання

² Зазначене обмеження діє до 1 січня 2015 року згідно п. 13 Перехідних положень Земельного кодексу України

у сфері охорони і використання земель, як зазначається у науковій літературі, на практиці не застосовується [4, с. 590]. Так, Земельний кодекс України містить норму, відповідно до якої передбачається здійснення компенсації з бюджетних коштів зниження доходу власників землі та землекористувачів внаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель (п. г) ст. 205). Однак джерела, підстави і порядок проведення такої компенсації у чинному законодавстві України поки що не врегульовані. Тому, застосувати цю норму щодо здійснення такої компенсації з бюджетних коштів практично неможливо [3, с. 813].

Таким чином, слід констатувати, що законодавство України не тільки не сприяє стимулюванню суб'єктів господарювання до проведення діяльності з лісорозведення, а створює умови, за яких проведення такої діяльності є практично неможливим. На наш погляд, з метою вирішення вказаної проблеми необхідно розробити та прийняти загальнодержавну програму лісорозведення на деградованих і малопродуктивних землях сільськогосподарського призначення. В ній мають бути визначені конкретні заходи у зазначеній сфері, розроблений механізм та строки їх виконання, обсяги і джерела фінансування, конкретні виконавці, передбачено контроль за ходом її виконання.

Список використаної літератури:

1. Бурковський О.П. Консервація земель, підвищення лісистості та знищення степу в контексті земельної реформи // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.lesovod.org.ua/node/14019>
2. Роговський С.В. Залісення малопродуктивних земель сільськогосподарського призначення: проблеми і перспективи // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2008. – Вип. 18.10 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltsu/18_10/18_Rogowski_18_10.pdf
3. Земельний кодекс України. Науково-практичний коментар// за заг. ред. В.І. Семчика. – 3-є вид., прероб і доп. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – 896.
4. Кулінич П.Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні – К.: Логос, 2011. - 688с.

Таким чином, слід констатувати, що на практиці механізм стимулювання власників земельних ділянок до здійснення лісорозведення на землях, що раніше не були зайняті лісом, насамперед малопродуктивних, непридатних для використання в сільському господарстві (пп. 3) п.1.), як це передбачено Указом Президента України від 4 листопада 2008 р. № 995/2008 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень», не застосовується.